

ІНШОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE AS A COMPONENT OF THE GENERAL PROFESSIONAL IN THE TRAINING THE FUTURE SPECIALISTS OF THE MARITIME INDUSTRY

Статтю присвячено способам оволодіння англійської мови як загальноприйнятої робочої мови у судноплаванні майбутніми фахівцями морської галузі. Знання англійської мови на рівні компетентного користувача сприятиме забезпеченню безпеки судна та навколишнього середовища, а також ефективної комунікації між членами екіпажу, суднами, судноплавними компаніями, портами, фрахтувальниками, судовими брокерами, портовими адміністраціями, лоцманами тощо.

Аналізуються державні закони та нормативні акти, а також вимоги та стандарти Міжнародної морської організації щодо підготовки майбутніх спеціалістів в морській галузі. Особливу увагу приділено Модельному курсу ІМО 3.17 «Морська англійська мова». Модельний матеріал курсу розроблено таким чином, щоб визначити основні теми, що вивчаються, та провідні компетенції, що мають бути сформовані по закінченні курсу.

Особливу увагу приділено освітньому компоненту «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» як оптимальному засобу міждисциплінарної інтеграції. При цьому у майбутніх менеджерів, механіків, судноводіїв та інших фахівців морської галузі: підвищується інтерес до вивчення англійської мови; з'являється бажання спілкуватися на теми під час створення ситуацій професійного характеру; формуються навички ведення переговорів з іншими суднами, портами та береговими станціями; удосконалюються навички володіння англійською мовою при роботі з навігаційним обладнанням, формуються навички спілкування з членами екіпажу під час ремонту обладнання, у повсякденному спілкуванні тощо.

Аналізується освітній компонент «Англійська мова (за професійним спрямуванням)», що сприяє забезпеченню можливості вільного спілкування у майбутній професійній діяльності, формуванню іншомовної комунікативної компетентності фахівців морської галузі.

Ключові слова: майбутні фахівці морської галузі, комунікативна компетентність, про-

фесійна компетентність, англійська мова за професійним спрямуванням, практична підготовка майбутніх судових механіків.

The article is devoted to methods of mastering the English language as a generally accepted working language in shipping by future specialists of the maritime industry. Knowledge of the English at the level of a competent user will contribute to the safety of the vessel and the environment, as well as effective communication between crew members, vessels, shipping companies, ports, charterers, ship brokers, port authorities, pilots, etc.

State laws and regulations are analyzed, as well as the requirements and standards of the International Maritime Organization regarding the training of future specialists in the maritime industry. Special attention is paid to the IMO Model Course 3.17 "Maritime English". The model course material is designed in such a way as to define the main topics to be studied and the leading competencies to be formed at the end of the course.

Special attention is paid to the educational component "English (for professional purposes)" as an optimal means of interdisciplinary integration. At the same time, the future managers, engineers, navigators and other specialists in the maritime industry: increase their interest in learning English; there is a desire to communicate on topics when creating situations of a professional nature; skills of negotiating with other ships, ports and shore stations are formed; English skills are improved when working with navigation equipment, communication skills are formed with crew members during repairing the equipment, in everyday communication, etc.

The educational component "English (for professional purposes)" is analyzed, which contributes to ensuring the possibility of free communication in future professional activities, the formation of foreign language communicative competence of the future maritime specialists.

Key words: future maritime specialists, communicative competence, professional competence, English for professional purposes, practical training of future maritime engineers.

УДК 378.937

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/66.40>

Чиж С.Г.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри гуманітарних

дисциплін

Дунайського інституту Національного

університету «Одеська морська

академія»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Провідного значення при підготовці фахівців морського флоту (судноводіїв, судномеханіків, менеджерів та ін.) відіграє саме формування іншомовної комунікативної компетентності як складової їхньої загальної професійної компетентності та гарантія безпечного плавання в умовах роботи у мультинаціональних екіпажах. У міжнародних та державних стандартах щодо рівня підготовки морських фахівців визначено очікувані результати навчання у морському вищому навчальному

закладі, зокрема: комплекс сформованих компетентностей, що дають змогу бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців морського та внутрішнього водного транспорту присвячено праці вітчизняних та зарубіжних науковців: М. Бабишеної, Н. Бобришевої, В. Захарченка, С. Козак М. Міюсова, Н. Огородник, Н. Попової, О. Тирон, В. Чернявського, А. Vocanegra, С. Cole, В. Pritchard, Т. Trenkner та ін.

Попри значну кількість досліджень стосовно специфіки професійної діяльності та підготовки до неї майбутніх фахівців флоту, проблему формування професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців морського флоту у вітчизняній науці висвітлено дещо фрагментарно. Саме тому пошук шляхів ефективного формування комунікативної компетентності є актуальним завданням наукових розвідок.

Мета статті – дослідження особливостей формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців морського флоту в умовах сучасного освітнього контексту.

Виклад основного матеріалу. Перехід від кваліфікаційної до компетентнісної моделі фахівця, що супроводжується зміною «знань, умінь, навичок» на компетентності, є ознакою сучасної професійної освіти. При цьому компетентність розглядається як «заснований на знаннях, інтелектуально та особистісно зумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини» [7, с. 2].

Нове освітнє середовище майбутніх фахівців морського та внутрішнього водного транспорту містить низку ключових ознак, зокрема:

Цінність знань як таких не заперечується, проте змінюються компетентностями. При цьому увага акцентується саме на практичні професійні знання, здобуті у ході активного пізнання.

У межах компетентнісного підходу передбачається суттєве розширення практичних компонентів навчання. Практико-орієнтоване навчання, рекомендоване нормативними документами як засіб професіоналізації підготовки фахівців флоту, створює умови для взаємопроникнення навчальної та професійної діяльності. Відтворення у процесі навчання реальних ситуацій з вирішенням певних завдань розглядається як спосіб досягнення професійної компетентності.

Усунення суперечності між фактичними знаннями і невмінням користуватися ними досягається за рахунок широкої інтеграції навчальних дисциплін через міжпредметні зв'язки. Основою інтеграції слугує саме іноземна мова як поліпредметна дисципліна [2].

Зауважимо, що для фахівців морського флоту оптимальним засобом міждисциплінарної інтеграції є англійська мова, визнана Міжнародною морською організацією (ІМО) робочою мовою на судні. Завдяки так званій тріадній взаємодії інформатики, професійних дисциплін та англійської мови формуються полідисциплінарні інтегративні компетентності, долається роздрібненість професійних знань, вони об'єднуються, формуючи «відкрити» систему знань, здатну інтегруватися у нові системи. Залучення у складну систему міждисциплінарного спілкування перетворює діяльність фахівців із закритої вузькоспеціалізованої на відкрити багатокomпонентну систему взаємозв'язків

з досить широким колом учасників і зацікавлених осіб до інтернаціоналізації плавкладу разом із посиленням значущості професійної взаємодії у багатомовних командах актуалізує поняття іншомовної професійної комунікативної компетентності як інструменту ефективного вирішення професійних завдань [2].

Так, згідно з Конвенцією ПДНВ (Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти), успішною комунікація майбутніх фахівців флоту вважатиметься за умов їхньої повноцінної взаємодії з іншими членами багатомовного екіпажу, включаючи як безпосереднє, так і опосередковане технічними посібниками спілкування у ході експлуатації суднового обладнання [7, с. 160].

Науковці розглядають у якості критерія стратегічних пріоритетів професіоналізації майбутніх фахівців флоту не стільки певний ступінь володіння навичками й уміннями усного та письмового мовлення, скільки продуктивність англomовної взаємодії. Професіоналізація розуміється як цілісний неперервний процес становлення особистості фахівця, що починається з моменту обрання майбутньої професії та триває протягом усього терміну професійної діяльності і пов'язана не лише з накопиченням певного запасу знань, умінь і навичок, а й формуванням компетенцій на їх основі.

Загальноновизнаним є факт необхідності володіння англійською мовою фахівцями флоту на рівні компетентного користувача, оскільки цим рівнем визначається успішність їх функціонування, просування у кар'єрі, зрештою, від цього залежать безпека судна, вантажу та морського середовища. Отже, іншомовна комунікативна компетентність є одним із провідних факторів надійності професійної діяльності моряка, сприяючи безпомилковому виконанню ним своїх професійних обов'язків.

Нашу дослідницьку увагу привернули державні закони та нормативні акти і вимоги та стандарти Міжнародної морської організації щодо підготовки майбутніх спеціалістів в морській галузі, зокрема:

– Постанова № 1499 «Деякі питання присвоєння звань особам командного складу морських суден» від 30 грудня 2022 р.;

– Закон України № 464/96-ВР «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року» від 1 листопада 1996 р.;

– Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти [1];

– Рамкова програма з англійської мови для професійного спілкування [3];

– Модельний курс ІМО 3.17 [6].

Зауважимо, що метою модельних курсів ІМО є допомога морським навчальним закладам та їх викладацькому складу в організації та запровадженні нових навчальних курсів або у покращенні,

оновленні чи доповненні існуючих навчальних матеріалів, при цьому якість та ефективність навчальних курсів значно підвищиться.

Оскільки освітні системи та культурне походження слухачів з морських предметів значно відрізняються у різних країнах, модельний матеріал курсу розроблено таким чином, щоб визначити основні теми, що вивчаються, та провідні компетенції, що мають бути сформовані по закінченні курсу. Модельний курс має на меті надати керівництво для допомоги керівництву вищих морських навчальних закладів та викладачам щодо розробки власних навчальних програм для досягнення стандартів володіння англійською мовою, викладених у Конвенції STCW 1978 року з поправками.

Модельний курс IMO з морської англійської мови складається з двох розділів: загальна морська англійська (GME) і спеціалізована морська англійська (SME). У першому розділі основну вагу приділено вимові, інтонації, словниковому запасу, граматичним структурам. Загальна мета навчання GME полягає в тому, щоб вивчати мову заради самої мови шляхом її застосування, і призначений для слухачів, які мають початковий і нижчий середнього або середній рівень знань з англійської мови.

SME – другий етап вивчення морської англійської мови, що є спеціалізованим. Загальна мета вивчення SME полягає в досягненні ефективних комунікаційних навичок щодо обов'язків членів екіпажу шляхом застосування англійської мови. Розділ SME, що міститься в цьому типовому курсі, складається з шести розділів відповідно до різних рангів або обов'язків моряків, чії комунікаційні компетенції стосовно англійської мови чітко вимагаються Конвенцією STCW 1978 року з поправками, а саме:

- частина 2.1: Спеціалізована морська англійська для офіцерів, відповідальних за навігаційну вахту на суднах;
- частина 2.2: Спеціалізована морська англійська мова для офіцерів, відповідальних за несення вахти в машинному відділенні;
- частина 2.3: Спеціалізована морська англійська для офіцерів-електромеханіків;
- частина 2.4: Спеціалізована морська англійська для рядового складу;
- частина 2.5: Спеціалізована морська англійська для радіооператорів;
- частина 2.6: Спеціалізована морська англійська для персоналу, який обслуговує пасажирів на пасажирських суднах.

Запорукою успішного впровадження модельного курсу морської англійської мови є розуміння цілей і принципів комунікативного викладання та процесів навчання в поєднанні з ретельною підготовкою [6].

Означені документи є регулятивною основою для розробки робочих навчальних програм і курсів з певних морських спеціальностей. Пропоновані міжнародні стандарти опису та оцінки професійно орієнтованих мовних компетентностей, загально-визнані рівні володіння мовою разом із адаптованими до них національними параметрами викладання та вивчення англійської мови створюють підґрунтя для раціонального поєднання вимог європейської та української систем вищої морської освіти з міжнародними стандартами щодо компетентності майбутніх фахівців морського флоту під час професійного спілкування англійською мовою.

Системний аналіз наукової літератури, історичних джерел показав, що розвиток іншомовної підготовки майбутніх фахівців морської галузі відзначається низкою факторів:

- соціально-економічними (орієнтованість на потреби ринку праці, інтегрованість у міжнародний простір, науково-технічний розвиток та ін.);
- освітніми (актуалізація нормативно-правових документів у сфері освіти, стандартизація змісту навчання, розробка методики формування професійно спрямованого мовлення);
- галузевими (модернізація обладнання морських суден, розширення виробничих функцій фахівців морської галузі, інтернаціоналізація складу екіпажу суден) [5].

Стимулювання мовлення здобувачів освіти відбувається в процесі безпосереднього спілкування (створення атмосфери перебування на умовно створених робочих місцях на судні). При цьому здобувачі повинні комунікативно виправдано використовувати мовлення в запропонованих професійних ситуаціях.

Зміст навчання мовлення не може бути визначений без урахування комунікативної компетенції – здатності вирішувати найбільш типові комунікативні завдання в межах навчальної, трудової, професійної, побутової, ділової, культурної, суспільної сфер спілкування, користуючись тим рівнем знань з лексики і граматики, який дає їм можливість активно спілкуватися, вирішувати професійні завдання, проявляти високий рівень мовленнєвої культури, а відповідно – бути професіоналом у своїй справі.

Унаслідок опанування освітнього компонента «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» у майбутнього фахівця морської галузі формується іншомовне професійне мовлення, що в подальшому слугує засобом ефективного спілкування, налагодження контакту з іноземними колегами, сприяє запобіганню конфліктам під час перебування на суднах із багатонаціональним екіпажем. Окрім цього, відтворюючи реальні життєві ситуації під час перебування у вищому морському навчальному закладі, здобувачі освіти здатні досягти необхідного рівня професійної

компетентності, який допоможе їм реалізувати себе як спеціаліста та забезпечити себе від можливих ризиків на морі: вчасне правильне розуміння отриманої інформації (яка надається англійською) зводить до мінімуму «людський чинник» створення небезпечної ситуації [4].

Висновки. Знання англійської мови на достатньому та високому рівні підвищують конкурентоспроможність моряків на міжнародному ринку праці, розширюють можливості для професійного спілкування. Викладання освітнього компонента «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» при підготовці майбутніх менеджерів, механіків та судноводіїв є одним з провідних, сприяє інтегруванню знань з курсів усіх циклів підготовки, удосконаленню професійних умінь і навичок здобувачів освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / за ред.: С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Огородник Н. Є. Сучасний контекст формування англомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців флоту. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Педагогіка та психологія*. Київ, 2016. № 25. С. 76–85. URL: https://rep.ksma.ks.ua/bitstream/123456789/660/1/Ohorodnyk_Communicative_competence.pdf (дата звернення: 19.12.2023).
3. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Бакаєва Г. Є. та ін. Київ, 2005. 119 с.
4. Чиж С.Г. Проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців морської галузі. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2022. № 54. Т. 2. С. 129–132. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/54/part_2/24.pdf (дата звернення: 19.12.2023).
5. Korneiko Y., Ieliseienko A., Bets Y., Turlak L., Chyzh S., Usyk L. Anthology the Study of Foreign Languages in Institutions Higher Education. *Systematic Reviews in Pharmacy*. 2020. Vol. 11, Iss. 8, P. 481–490. (Scopus) URL: <https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/383/1/anthology-the-study-of-foreign-languages-in-institutions-higher-education.pdf> (дата звернення: 19.12.2023).
6. Model Course 3.17. Maritime English, 2015 Edition / International Maritime Organization. London : International Maritime Organization, 2015. 228 p. URL: https://www.academia.edu/34839973/Model_Course_3_17 (дата звернення: 19.12.2023).
7. STCW. International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers, 1995 (amended in 2010). London. IMO, 2012. URL: <https://www.imo.org/en/OurWork/HumanElement/Pages/STCW-Convention.aspx> (дата звернення: 19.12.2023).